

Öfkeye İlişkin Derin Düşünme Ölçeği: Türkçe formunun psikometrik özellikleri*

Seydi Ahmet SATICI¹

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın amacı Öfkeye İlişkin Derin Düşünme Ölçeğinin (ÖiDDÖ) Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirliğini incelemektir. **Yöntem:** Araştırmanın ilk adımını Sakarya Üniversitesi'nde öğrenim gören 544, ikinci adımını Anadolu Üniversitesi'nde öğrenim gören 405 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. İlk adımda dilsel eşdeğerlik, açımlayıcı faktör analizi, iç tutarlılık katsayısı, test-tekrar test yöntemleri; ikinci adımda doğrulayıcı faktör analizi ve uyum geçerliliği çalışılmıştır. **Sonuçlar:** Açımlayıcı faktör analizinde toplam varyansın %52'sinin açıklandığı ve maddelerin dört faktörde toplandığı görülmüştür. Faktör yükleri 0.35-0.86 arasında sıralanmaktadır. Doğrulayıcı faktör analizine göre ÖiDDÖ'nün kabul edilebilir bir uyum iyiliğine sahip olduğu söylene-bilir ($\chi^2=420$, $\chi^2/sd=2.88$, CFI=0.90, GFI=0.90, RMSEA=0.06 ve SRMR=0.05). ÖiDDÖ iç tutarlılık katsayısının 0.64-0.78, test-tekrar test güvenilirlik katsayısının 0.79-0.86 arasında değiştiği görülmüştür. ÖiDDÖ'nün, yaşam doyumu ile negatif, intikam ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. **Tartışma:** Geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarının bulgularına göre ÖiDDÖ'nün Türkçe Formunun geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir. Ölçeğin farklı araştırmalarda kullanılması, ölçeğin ölçme gücüne katkı sağlayabilir. (Anadolu Psikiyatri Derg 2014; 15:328-334)

Anahtar sözcükler: Öfkeye ilişkin derin düşünme, ölçek uyarlama, geçerlilik, güvenilirlik

Anger Rumination Scale: Psychometric properties of the Turkish version

ABSTRACT

Purpose: The aim of this study is to examine the validity and reliability of the Turkish version of the Anger Rumination Scale (ARS). **Methods:** The first phase of this study was conducted with 405 students from Sakarya University and the second phase was conducted with 544 students from Anadolu University. In the first phase, language equivalence, exploratory factor analysis, the internal consistency, and test-retest reliability were employed. The next phase, confirmatory factor analysis and concurrent validity were employed. **Results:** The total variance explained was 52% and factor loadings ranged from 0.35 to 0.86. Fit index values of the model were $\chi^2=420$, $\chi^2/df=2.88$, CFI=0.90, GFI=0.90 RMSEA=0.06, and SRMR=0.05. Internal consistencies varied between 0.64 and 0.78 and test-retest reliability coefficients ranged between 0.79 and 0.86 for four subscales. ARS was negatively correlated with life satisfaction and positively correlated with vengeance. **Conclusions:** Overall findings demonstrated that this scale had high validity and reliability scores and that it may be used as a valid and reliable instrument in order to assess tendency to anger rumination. Nevertheless, further studies that will use ARS are important for its measurement force. (Anatolian Journal of Psychiatry 2014; 15:328-334)

Key words: anger rumination, scale adaptation, validity, reliability

* Bu çalışmanın bir bölümü 2nd International Conference of Indigenous and Cultural Psychology'de sözel bildiri olarak sunulmuştur (Bali, Endonezya, 2011).

¹ Arş.Gör., Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü, Eskişehir,

Yazışma Adresi / Correspondence address:

Seydi Ahmet SATICI, Anadolu Üniv. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bl., 26470, Eskişehir, Türkiye

E-mail: sasatici@anadolu.edu.tr

Geliş tarihi: 13.08.2013, **Kabul tarihi:** 28.12.2013, **doi:** 10.5455/apd.42654

GİRİŞ

Son yıllarda yapılan araştırmalar, bir olay bittikten sonra yapılan derin düşünme (rumination) üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu yoğunlaşmanın özellikle öfke olayları sonrasında yapılan düşünceleri kapsadığı ve insanı olumsuz yönde etkileyenler üzerine olduğu dikkat çekmektedir. Bir haksızlık veya suçun hissedilmesiyle düşmanlığı uyandırma ve hoşnutsuzluğun güçlü duygusu olarak tanımlanan öfke¹ ile derin düşünme tek bir kavram olarak öfkeye ilişkin derin düşünme (anger rumination) kavramı olarak kullanılmaya başlanmıştır.²

Öfke yaşamları özellikle adaletsizlik, suçluluk ve amaçlı olanları bilişsel değerlendirmeye şekillenmekte, bu değerlendirmeyle de geçmiş olaylar tekrar tekrar incelenerek olumsuz düşünceleri beraberinde getirmektedir.^{3,4} Bireylerin yaşamlarındaki bu olumsuzluklara odaklı yineleyici düşünceler derin düşünme olarak anlatım bulmakta,⁵ itici ve kontrol edilemeyen yineleyici düşünceleri içeren uyumsuz bilişsel süreçler olarak tanımlanmaktadır.^{2,6,7} Mutsuzluğa önemli düzeyde etki eden derin düşünmenin depresyonla,^{4,8-10} stresle,^{11,12} ruh sağlığı bozukluğu gibi klinik durumla,⁷ kaygı durumuyla,¹⁰ sosyal kaygıyla,¹³ intikamla,^{5,14,15} saldırgan davranışlarla,⁴ uyku kalitesiyle¹⁶ ve uyumsuz romantik kıskançlıkla⁶ ilişkili olduğu bulunmuştur.

Sukhodolsky ve arkadaşları² öfkeye ilişkin derin düşünmeyi bir 'öfke olayından sonra süren ve yineleyen bilişsel süreçler sırasında ortaya çıkan istemsiz düşünceler' olarak tanımlamaktadır. Öfke bir duygu olarak kabul edilirse, öfkeyi derin düşünme bu duygu hakkında düşünme olarak kabul edilebilir. Öfkeye ilişkin derin düşünme bir kişinin geçmişteki olayları tetikleyen öfkesini tekrar tekrar düşünmesine neden olan eğilimleri ve bazı düşüncelerinden uzak durma isteğine rağmen, olumsuz ve zorla gelen düşüncelerini çözmek için zihnini zorlayan bilinçli girişim olarak gözönüne alınmaktadır.¹⁷ Öfkeye ilişkin derin düşünme ile öfke duygusunun daha da sürmesine ve kabarmasına hizmet edilmektedir.^{18,19}

Öfkeye ilişkin derin düşünme yapısı kuramsal olarak geçmişteki öfke yaşantılarını anımsama, yakın zamanda olan öfke yaşantılarına dikkat etme ve olmayan bir öfke yaşantılarını olmuş gibi göstermek şeklinde üç farklı süreç içinde elde edilmiştir.² Yazarlar bu boyutları, bireyin başından geçen bir olay sonrasında içsel monologu ile göstermiştir. Yakın zamanda olan öfke yaşantılarına, 'burada durduğuma inana-

miyorum, şu anda gerçekten çıldırmak üzereyim' şeklinde düşünceleri örnek gösterilebilir. 'Geçenlerde olan olayın bir benzeri' düşüncesi geçmişteki öfke olaylarına ve 'burada bulunacağıma evde oturup film izliyor olabilirdim' ise olmayan bir şeyi olmuş gibi düşünmeye örnek gösterilebilir. Bu düşünceler sonrasında geçmiş öfke yaşantılarının anımsanması yeni öfke davranışlarını tetikleyebilir. Öfke yaşantısı gerilim ve sürecin artmasına neden olabilir ve geçiği yansıtmayan düşünceler kararlılık ve intikam eğilimli davranışlarla da ilişkilendirilebilmektedir.¹⁵ Aynı zamanda öfkeye ilişkin derin düşünme kavramsallaştırmasında bireyin öfke yaşantısına eğilimli olduğu kadar, bunu gerçekleştirme süresiyle de ilgili olduğunu göstermiştir. Öfke yaşantısının süre boyutu öfke ölçeklerinde genellikle ihmal edilmiştir. Öfkeye ilişkin derin düşünmenin yapısı, öfke halindeki ruhsal uyarılmanın süresiyle belirli bir öfke durumunun bilişsel etkinliğinin süresini birbirinden ayırır. İlk tahrikten sonra, bireyin dikkati ve düşüncesi sürekli veya aralıklı olarak öfkeyi açığa çıkaran olaya dönebilir. Bu yaşantıyı derin düşünme eğilimi, özellikle öfkenin sürmesinden sorumlu olan düzenek olabilir.²

Öfke haline odaklanma, yaşanmış öfke nöbetlerinin anımsanması ve öfke dönemlerinin nedenleri ve sonuçları üzerine düşünme eğilimini ölçmek için hazırlanan Öfkeye İlişkin Derin Düşünme Ölçeği (ÖiDDÖ) Sukhodolsky ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 1=hiçbir zaman, 4=her zaman şeklinde dördümlü Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Ölçekten alınan madde puanlarının yüksek olması, büyük derecede öfke derin düşünmesi olduğunu göstermektedir.

Özgün ölçeğin geliştirme çalışmaları 408 üniversite öğrencisi üzerinde yürütülmüştür. Yapılan faktör analizi sonucunda, ölçeğin öfke sonrası düşünce, intikam düşünceleri, öfke anıları ve nedenleri anlama olmak üzere dört alt boyutunun olduğu saptanmıştır. Bu alt ölçeklere ilişkin maddelerin faktör yükleri, öfke sonrası düşünce için 0.71-0.83, intikam düşünceleri için 0.53-0.79, öfke anıları için 0.67-0.85 ve nedenleri anlama için 0.56-0.76 arasında değişmektedir. İç tutarlılık güvenilirlik katsayısı 0.93, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı 0.77 olarak bulunmuştur.²

Araştırmacılar uyum geçerliliği çalışması sonucunda öfke yaşantısıyla, öfkeyi dışı vurumla ve olumsuz etkiyle pozitif ilişkili, öfke kontrolü ile olumsuz ilişkili olduğu saptanmıştır.

Bu çalışmanın amacı, 'Öfkeye İlişkin Derin Düşünme Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması, geçerlilik ve güvenilirliğinin değerlendirilmesidir.

ÇALIŞMA 1

YÖNTEM

Katılımcılar

Sakarya Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinde öğrenim gören seçkisiz yolla seçilmiş 544 gönüllü üniversite öğrencisi üzerinde bu adım yürütülmüştür. On sekiz-yirmi dört yaşları arasında bulunan ve yaş ortalaması 20.5 olan öğrencilerin 183'ü (%33.6) erkek, 361'i (%66.4) kadındır. Ayrıca ölçeğin test-tekrar test çalışması için 107 üniversite öğrencisinden veri elde edilmiştir. Ölçeğin dilsel eşitlik çalışması için ana dili Türkçe olan 55 İngilizce öğretmenine ÖİDDÖ uygulanmıştır.

İşlem ve verilerin analizi

Bu adım ÖİDDÖ'nün Türkçeye çevrilme süreci ile başlamıştır. Ölçek iyi düzeyde İngilizce bilen altı öğretim elamanınca Türkçeye çevrilmiş ve ardından bu Türkçe formlar yeniden özgün diline dönüştürülerek iki form arasındaki dilsel tutarlılık incelenmiştir. Aynı öğretim elemanları oluşturulan Türkçe formlar üzerinde dilbilgisi ve anlam yönünden gerekli olan düzeltmeleri yapmış ve denenmesi için Türkçe form elde edilmiştir. Diğer aşamada denenecek olan Türkçe form lisansüstü eğitim gören 17 öğrenciye uygulanmış ve belirsiz olan anlatımları belirtmeleri istenmiştir. Belirsizlikler giderildikten sonra ölçeğin son formu elde edilmiştir.

Bu adımda ÖİDDÖ'nün yapı geçerliliği açımlayıcı faktör analizi (AFA) ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada AFA uygulanmasının nedeni ÖİDDÖ'nün yapısını Türk kültürü üzerinde açığa çıkarmaktır. Ayrıca bu adımda ÖİDDÖ'nün güvenilirliği Croanbach alfa iç tutarlılık ve test-tekrar test yöntemleriyle hesaplanmıştır. Ek olarak madde-toplam korelasyonları yöntemiyle madde analizi de yapılmıştır.

BULGULAR

Dilsel eşdeğerlik

ÖİDDÖ'nün dilsel eşdeğerliğinden elde edilen bulgular, Türkçe ve özgün form puanları arasındaki ilişkilerin intikam düşünceleri için 0.66, öfke sonrası düşünme alt ölçeği için 0.66, nedenleri anlama için 0.68 ve öfke anıları için 0.81 olduğunu göstermiştir.

Açımlayıcı faktör analizi

Öncelikle örneklem uygunluğu (sampling adequacy) ve Barlett Sphericity testleri yapılmıştır. Bu çalışmada KMO örneklem uygunluk katsayısı 0.89, Barlett Sphericity testi χ^2 değeri 3061.19 olarak bulunmuştur ($p < 0.001$).

ÖİDDÖ dört boyuttan oluştuğu için AFA'da temel bileşenler tekniği ile oblik döndürme faktör çözümlemesi sonuçları dört faktörle sınırlandırılmıştır. Yapılan analiz sonucunda toplam varyansın %52'sini açıklayan, 19 madde ve dört alt ölçekten oluşan bir ölçme aracı elde edilmiş ve alt boyutlarda yer alan maddelerin özgün formdaki maddelerle bire bir örtüştüğü görülmüştür. Ölçeğin maddeleri ve bu maddelerin hangi faktör altında toplandığı, maddelerin faktör yükleri ve alt boyutların açıkladıkları varyans oranlarına ilişkin bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Öfkeye ilişkin Derin Düşünme Ölçeğinin faktör yükleri

Madde	Öfke sonrası düşünme	İntikam düşünceleri	Öfke anıları	Nedenleri anlama
7	0.49			
8	0.52			
9	0.75			
17	0.40			
18	0.86			
19	0.79			
4		0.53		
6		0.72		
13		0.71		
15		0.48		
1			0.37	
2			0.69	
3			0.71	
5			0.57	
14				0.52
10				0.71
11				0.71
12				0.35
16				0.55
%52.07	%31.38	%9.06	%6.00	%5.62

Güvenilirlik

ÖİDDÖ'nün Chronbach alfa iç tutarlık katsayıları öfke sonrası düşünme alt ölçeği için 0.78, öfke anıları için 0.73, intikam düşünceleri için 0.66 ve nedenleri anlama için 0.64 olarak bulunmuştur.

Tablo 2. Öfkeye İlişkin Derin Düşünme Ölçeği test-tekrar test güvenilirlik katsayıları

Faktör	Ort.±SS	r
Öfke sonrası düşünme		0.86
Birinci uygulama	7.42±2.84	
İkinci uygulama	7.41±2.91	
İntikam düşünceleri		0.85
Birinci uygulama	7.12±2.49	
İkinci uygulama	6.98±2.44	
Öfke anıları		0.83
Birinci uygulama	8.50±3.12	
İkinci uygulama	8.38±2.98	
Nedenleri anlama		0.79
Birinci uygulama	9.07±2.59	
İkinci uygulama	8.96±2.78	

Tablo 3. Öfkeye İlişkin Derin Düşünme Ölçeği düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları

Faktör	Madde	r	Ort.±SS
İntikam düşünceleri	4	0.34	2.13±1
	6	0.45	1.54±0.88
	13	0.51	1.67±0.87
	15	0.49	1.76±0.88
Nedenleri anlama	10	0.49	2.09±0.91
	11	0.55	1.96±0.96
	12	0.36	3.01±0.88
Öfke sonrası düşünme	16	0.35	2.09±0.98
	7	0.55	1.38±0.73
	8	0.51	1.55±0.86
	9	0.62	1.25±0.68
	17	0.43	1.30±0.68
	18	0.57	1.13±0.53
Öfke anıları	19	0.59	1.20±0.65
	1	0.44	1.41±0.71
	2	0.56	1.74±0.88
	3	0.55	2.18±1
	5	0.45	1.51±0.87
	14	0.48	1.83±0.91

Test-tekrar güvenilirlik çalışması için ÖİDDÖ'nün Türkçe formu Sakarya Üniversitesi'nde öğrenim gören 107 üniversite öğrencisine 21 gün arayla iki kez uygulanmıştır. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayıları Tablo 2'de görülmektedir.

Madde analizi

ÖİDDÖ'nün düzeltilmiş madde-toplam korelas-

yonlarının 0.34-0.62 arasında sıralandığı görülmüştür. Bulgular Tablo 3'te gösterilmiştir.

ÇALIŞMA 2

YÖNTEM

Katılımcılar

İkinci adım, Anadolu Üniversitesi'nde öğrenim gören seçkisiz yolla seçilmiş 405 (201'i kadın, 154'ü erkek) gönüllü öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Katılımcıların 83'ü birinci, 89'u ikinci, 97'si üçüncü ve 86'sı dördüncü sınıfta öğrenim görmekte olup yaşları 17-28 arasındaydı. Çalışmaya katılanların yaş ortalaması 20.17'dir.

İşlem ve verilerin analizi

AFA ile doğrulayıcı faktör analizinin (DFA) birbirinden farklı örneklemeler üzerinde yürütülmesi gerektiğinden,^{20,21} DFA için farklı bir üniversite kampüsünden veri toplanmıştır. DFA kullanımının nedeni özgün formun faktör yapısının Türk öğrenciler üzerinde yürütülen doğrulanıp doğrulanmadığını incelemektir.²²

Bu adımda ayrıca ÖİDDÖ'nün geçerliliğini ölçmek için uyum geçerliliği yöntemine de başvurulmuştur. Uyum geçerliliğinde ÖİDDÖ ile diğer ölçme araçları arasındaki ilişki korelasyon analizi ile hesaplanmıştır. Analizler IBM SPSS 20 ve Lisrel 8.8 ile yürütülmüştür.

Ölçme araçları

Kişisel Bilgi Formu: Katılımcıların yaş, cinsiyet ve öğrenim gördükleri programları içeren bir bilgi toplama formu kullanılmıştır.

Yaşam Doymu Ölçeği: Diener ve arkadaşları²³ tarafından geliştirilen ölçek beş maddeden oluşmakta olup her madde yedili Likert tipi değerlendirmeye sahiptir. Ölçekten alınabilecek puan 5-35 arasında değişmekte ve yükselen puanlar artan yaşam doymu düzeyini göstermektedir. Ölçeğin Türkçeye uyarlamasını Durak ve arkadaşları²⁴ yapmıştır. Araştırmacılara göre ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.81 olarak hesaplanmıştır.

İntikam Ölçeği: Stuckless ve Goranson²⁵ tarafından geliştirilen Türkçeye Satıcı ve arkadaşları²⁶ tarafından uyarlanan İntikam Ölçeği 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçek yedili Likert türü bir derecelendirmeye sahiptir. Ölçekteki olası puan aralığı 20-140'tır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, ilgili bireyin intikam tutumunun yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Türkçe formunun iç tutarlılık katsayısı 0.91, test-tekrar test

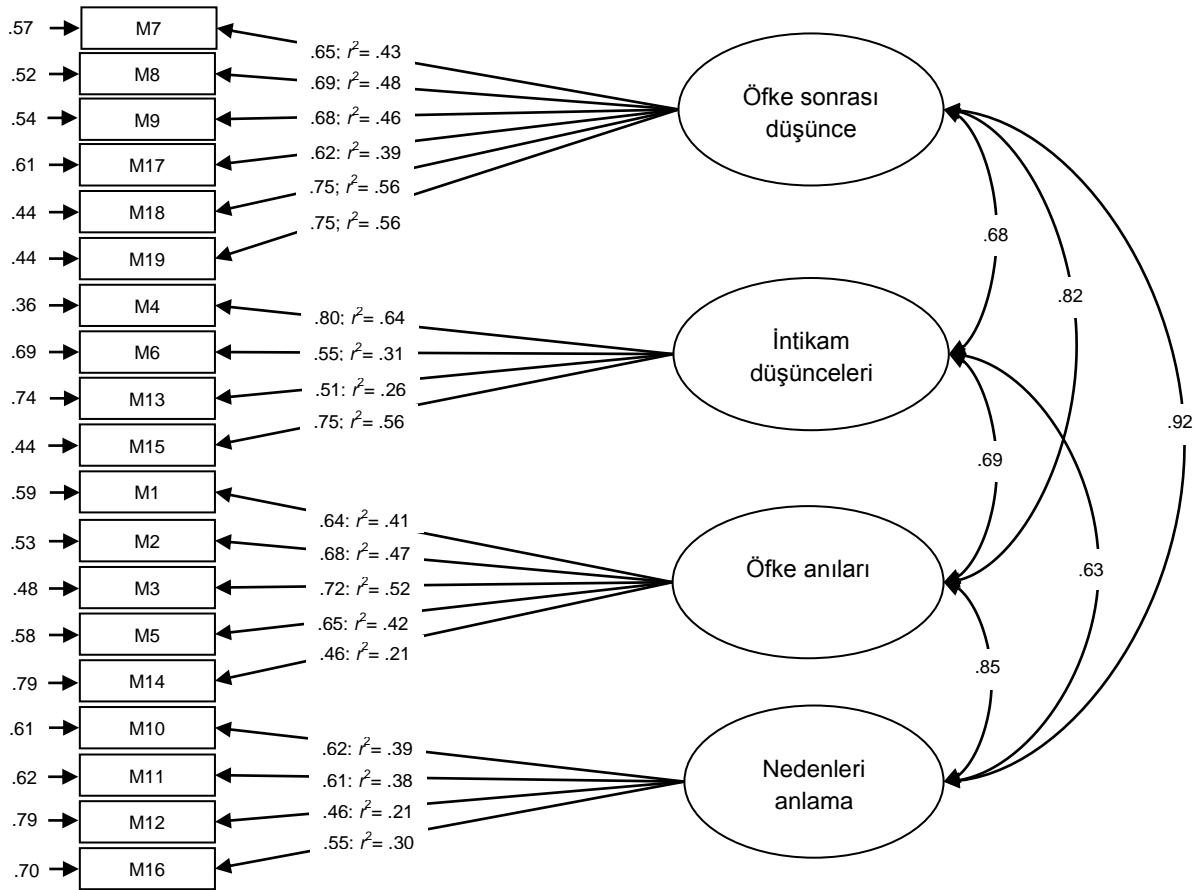
güvenilirlik katsayısı 0.87 olarak bulunmuş-tur.

BULGULAR

Doğrulayıcı faktör analizi

DFA'da uyum indeksleri göz önüne alınarak yargıya varılmaktadır. Ki-kare, serbestlik derecesi, CFI, GFI, RMSEA ve SRMR bir çalışmada olması gereken indeksler olarak sayılabilir.

ÖİDDÖ'nün doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum indekslerinin $\chi^2=420$, $\chi^2/sd=2.88$, CFI=0.90, GFI=0.90 RMSEA=0.06 ve SRMR=0.05 olduğu bulunmuştur. Hesaplanan bu uyum indeksleri değerleri modelin iyi uyum verdiğini göstermektedir. ÖİDDÖ yol analizi sonucundaki faktör yükleri Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Öfkeye İlişkin Derin Düşünme Ölçeğine ilişkin path diyagramı ve faktör yükleri

Uyum geçerliliği

Uyum geçerliliği için ÖİDDÖ ile Yaşam Doyumu Ölçeği ve İntikam Ölçeği arasındaki ilişkiler hesaplanmıştır. Üç ölçek arasındaki korelasyon katsayılarını ve betimsel istatistikleri gösteren bulgular Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4'te görüldüğü gibi, ÖİDDÖ'nün alt boyutlarıyla yaşam doyumu arasında negatif, intikam arasında pozitif ilişkili bulunmuştur. Yaşam doyumu ile öfke sonrası düşünce ($r=-0.12$, $p<0.05$), intikam düşünceleri ($r=-0.14$, $p<0.01$), öfke anıları ($r=-0.14$, $p<0.01$) ve nedenleri anlama ($r=-0.14$, $p<0.01$) arasında negatif yönde

anlamli ilişkinin olduğu hesaplanmıştır. Diğer taraftan, intikam ile öfke sonrası düşünce ($r=0.37$, $p<0.01$), intikam düşünceleri ($r=0.62$, $p<0.01$), öfke hatıraları ($r=0.42$, $p<0.01$) ve nedenleri anlama ($r=0.33$, $p<0.01$) arasında pozitif yönde anlamli ilişki saptanmıştır.

TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı ÖİDDÖ'yü Türkçeye uyarlamak ve ölçeğin psikometrik özelliklerini incelemektir. Dilsel eşdeğerlik çalışması kültürlerarası açıdan kaynaklanan farklılıklar nedeniyle titizlikle gerçekleştirilmesi gereken bir aşama-

Tablo 4. Değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları ve betimsel istatistikler

Değişkenler	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1. Öfke sonrası düşünce	1					
2. İntikam düşünceleri	0.58**	1				
3. Öfke hatıraları	0.69**	0.57**	1			
4. Nedenleri anlama	0.67**	0.46**	0.63**	1		
5. Yaşam doyumu	-0.12*	-0.14**	-0.14**	-0.14**	1	
6. İntikam	0.37**	0.62**	0.42**	0.33**	-0.25**	1
Ortalama	12.04	7.86	12.54	9.88	16.08	66.16
Standart sapma	3.53	2.8	3.02	2.33	3.8	22.16
Cronbach α	0.85	0.75	0.77	0.66	0.77	0.89

*: $p < 0.05$, **: $p < 0.01$

dır. Ölçeğin uyarlanmış formu, kültüre anlaşılır ve uyarlanan topluma uygun olmadığı durumda psikometrik özellikleri de bundan etkilenmektedir.²⁷ Bu çalışmada, ölçeğin Türkçe ve İngilizce formlarının dilsel açıdan tutarlılığını eşit olduğunu belirlemek amacıyla yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlar, iki formda yer alan maddelerin birbirleriyle anlamlı yönde pozitif ilişkilere sahip olduğunu göstermektedir. Ancak iki formdan elde edilen korelasyon katsayılarının görece düşük oldukları da belirtilmelidir.

Ölçeğin faktör yapısı farklı örneklemeler üzerinden yürütülerek AFA ve DFA yapılmıştır. AFA sonucu özgün ölçekteki gibi dört boyutlu olduğu ve açıklanan toplam varyans oranının %52 olduğu bulunmuştur. Sukhodolsky ve arkadaşları² da ölçeğin geliştirme çalışmasında açıklanan varyans oranını %54 olarak bulmuştur. Bu varyans oranının %30'un üzerinde olması, davranış bilimlerinde ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarında yeterli görülmektedir.²⁸ Ayrıca faktörlerdeki maddelerin tamamı özgün formdaki faktörlerle örtüşen bir dağılım göstermiştir. ÖİDDÖ'nün DFA için kabul edilebilir uyum indeksleri düşünüldüğünde, dört faktörlü modelin iyi uyum verdiği ve özgün ölçeğin faktör yapısının Türkçe formun faktör yapısıyla uyduğu söylenebilir.

Bir ölçeğin iç tutarlılık katsayılarının değerlendirilmesinde kabul edilebilir değer 0.60 olarak belirtilmiştir.²⁹ Bu ölçüt göz önüne alındığında, ölçeğin öngörülen güvenilirlik katsayılarını sağladığı görülmektedir. Bir başka güvenilirlik analizi olan ölçeğin puan tutarlılığı test-tekrar test yöntemiyle de incelemiş ve iki uygulamadan elde edilen sonuçlar arasında yüksek korelasyon olduğu görüşmüştür. Madde-toplam

korelasyonunun değerlendirilmesinde 0.30 ve daha yüksek olan maddelerin, kişilerin ölçülmek istenilen ölçüt açısından iyi derecede ayırt ettiği²⁸ göz önüne alındığında, madde-toplam korelasyonlarının yeterli olduğu anlaşılmaktadır.

Uyum geçerliliği için ÖİDDÖ ile Yaşam Doyumu Ölçeği ve İntikam Ölçeği arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. ÖİDDÖ tüm alt boyutları yaşam doyumu ile negatif, intikam ile pozitif ilişkili olduğu görülmüştür. Araştırmadan elde edilen veriler ÖİDDÖ ile yaşam doyumu^{15,30} arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarla tutarlı sonuçlar göstermekle birlikte, bu çalışmadaki ilişkinin diğer çalışmalara^{15,30} göre daha zayıf kaldığı göz önüne alınmalıdır. Ayrıca, ÖİDDÖ ve intikam^{5,14,15} arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarla paralel sonuçlarda olduğu görülmektedir. ÖİDDÖ'nün alt boyutu olan intikam düşüncelerinin, İntikam Ölçeği ile yüksek düzeyde ilişkiye sahip olması ölçeğin uyum geçerliliği açısından önemli bir kanıt olduğu belirtilebilir.

Sonuç olarak, ÖİDDÖ'nün geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarından elde edilen bulgulara dayanarak bu ölçeğin Türkçeye başarılı biçimde uyarlanarak kullanıma hazır ve bireylerin öfkeye ilişkin derin düşünme düzeylerini saptamada geçerli ve güvenilir bir araç olduğu söylenebilir. Öte yandan, ölçeğin psikometrik özelliklerini ortaya koyan bu çalışmalarının yürütüldüğü araştırma gruplarının üniversite öğrencilerinden oluşturulduğu göz önüne alınmalıdır. Dolayısıyla ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliği için farklı örneklemeler üzerinde yapılacak çalışmalar da önemlidir. Son olarak bu ölçeğin kullanılacağı araştırmaların yapılması, ölçeğin ölçme gücüne önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

1. Fitzgibbons RP. The cognitive and emotive use of forgiveness in the treatment of anger. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training* 1986; 23(2):629-633.
2. Sukhodolsky DG, Golub A, Cromwell EN. Development and validation of the anger rumination scale. *Pers Indiv Differ* 2001; 31:689-700.
3. Lyubomirsky S, Nolen-Hoeksema S. Effects of self-focused rumination on negative thinking and interpersonal problem solving. *J Pers Soc Psychol* 1995; 69:176-190.
4. Nolen-Hoeksema S. Responses to depression and their effects on the duration of depressive episodes. *J Abnorm Psychol* 1991; 100:569-582.
5. Barber L, Maltby J, Macaskill A. Angry memories and thoughts of revenge: The relationship between forgiveness and anger rumination. *Pers Indiv Differ* 2005; 39:253-262.
6. Carson CL, Cupach WR. Fueling the flames of the green-eyed monster: The role of ruminative thought in reaction to romantic jealousy. *Western Journal of Communication* 2000; 64(3):308-330.
7. Segerstrom SC, Stanton AL, Alden LA, Shortridge BE. A multidimensional structure for repetitive thought: What's on your mind, and how, and how much? *J Pers Soc Psychol* 2003; 85:909-921.
8. Beck AT. *Depression: Clinical, Experimental, and Theoretical Aspects*. New York: Harper & Row, 1982.
9. Just N, Alloy LB. The response styles theory of depression: Tests and an extension of the theory. *J Abnorm Psychol* 1997; 106:221-229.
10. Roberts JE, Gilboa E, Gotlib IH. Ruminative response style and vulnerability to episodes of dysphoria: gender, neuroticism, and episode duration. *Cogn Ther Res* 1998; 22(4):401-423.
11. Conway M, Csank PAR, Holm SL, Blake CK. On assessing individual differences in rumination on sadness. *J Pers Assess* 2000; 75:404-425.
12. Roger D, Najarian B. The relationship between emotional rumination and cortisol secretion under stress. *Pers Indiv Differ* 1998; 24:531-538.
13. DiGiuseppe R. Anger as a clinical problem. Paper presented at the 41st ABCT Annual Convention, Philadelphia, PA, 2007.
14. Berry JW, Worthington EL, Parrott L, O'Connor LE, Wade NG. Dispositional forgivingness: Development and construct validity of the transgression narrative test of forgivingness (TNFT). *Pers Soc Psychol Bull* 2001; 27:1277-1290.
15. McCullough ME, Bellah CG, Kilpatrick SD, Johnson JL. Vengefulness: Relationships with forgiveness, rumination, well-being, and the big five. *Pers Soc Psychol Bull* 2001; 27:601-610.
16. Harvey AG, Greenall E. Catastrophic worry in primary insomnia. *J Behav Ther Exp Psychiatry* 2003; 34:11-23.
17. Langlois R, Freeston MH, Ladouceur R. Differences and similarities between obsessive intrusive thoughts and worry in a non-clinical population: study 1. *Behav Res Ther* 2000; 38(2):157-173.
18. Bushman BJ. Does venting anger feed or extinguish the flame? Catharsis, rumination, distraction, anger, and aggressive responding. *Pers Soc Psychol Bull* 2002; 28:724-731.
19. Bushman BJ, Baumeister RF, Phillips CM. Do people aggress to improve their mood? Catharsis beliefs, affect regulation, opportunity, and aggressive responding. *J Pers Soc Psychol* 2001; 81:17-32.
20. Henson RK, Roberts JK. Use of exploratory factor analysis in published research: common errors and some comment on improved practice. *Educational and Psychological Measurement* 2006; 66(3):393-416.
21. Kline RB. *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. Second ed., New York: The Guilford Press, 2005.
22. Büyükköztürk Ş, Akgün Ö, Kahveci Ö, Demirel F. Güdülenme ve Öğrenme Stratejileri Ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 2004; 4(2):207-239.
23. Diener E, Emmons RA, Larsen RJ, Griffin S. The satisfaction with life scale. *J Pers Assess* 1985; 49:71-75.
24. Durak M, Senol-Durak E, Gencoz T. Psychometric properties of the satisfaction with life scale among Turkish university students, correctional officers, and elderly adults. *Social Indicators Research* 2010; 99(3):413-429.
25. Stuckless N, Goranson R. The vengeance scale: Development of a measure of attitudes toward revenge. *J Soc Behav Pers* 1992; 7:25-42.
26. Satici SA, Can G, Akın A. The Vengeance Scale: The validity and reliability of the Turkish version. Paper presented at International counseling and education conference 2012 (ICEC-2012), May, 3-5, 2012, Istanbul, Turkey.
27. Brislin RW. Translation and content analysis of oral and written material. HC Triandis, JW Berry (Eds.), *Handbook of Cross-Cultural Psychology*, vol. 1, Boston: Allyn & Bacon, 1980, p.389-444.
28. Büyükköztürk Ş. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Sekizinci baskı, Ankara: Pegem Yayıncılık, 2007.
29. Özdamar K. *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi I*. Eskişehir: Kaan Kitabevi, 1999.
30. Ysseldyk R, Matheson K, Anisman H. Rumination: Bridging a gap between forgiveness, vengefulness, and psychological health. *Pers Indiv Differ* 2007; 42:1573-1584.